

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СПОРТИВНОГО ТРЕНУВАННЯ У ВОЛЕЙБОЛІ

Високих спортивних досягнень можна досягти лише в тому випадку, якщо тренування буде проводитися на науковій основі. Основним завданням цієї статті є виклад загальноприйнятих теоретичних та методичних основ управління спортивним тренуванням, які мають визначальне значення для досягнення високих спортивних результатів. Окрім цього визначено основні функції та умови управління тренувальним процесом. За основу взято нові дані спортивної практики і результати наукових досліджень. Розкрита у статті динамічність системи управління тренувальною діяльністю, її оперативна корекція на підставі постійного вивчення та урахування як загальних тенденцій розвитку олімпійського спорту, так й особливостей розвитку волейболу надасть змогу більш якісно готувати спортсмена – волейболіста вищої кваліфікації.

Ключові слова: волейболісти, управлінська діяльність, функції управління, спортивне тренування, підготовка волейболістів, планування.

Постановка проблеми. В теорії спорту і в системі підготовки спортсменів волейбол згідно загальної класифікації видів спорту віднесено до так званої першої групи. У цій групі ігор змагальна діяльність протікає в умовах великої рухової активності спортсменів спортивні досягнення яких залежать від рівня розвитку їх фізичних якостей і здібностей. Очевидно, саме тому в теорії та методиці волейболу питанням тренувальної діяльності спортсменів завжди приділялось багато уваги.

Волейбол як вид спорту за останні декілька років зазнав чималих змін, які пов'язані як з природним процесом розвитку гри, так і з змінами у правилах. Сучасна система підготовки спортсмена є складним, багатфакторним процесом, що включає, завдання, засоби, методи та матеріально-технічні умови, які забезпечують досягнення спортсменом найвищих спортивних результатів, а також педагогічний процес підготовки спортсмена до змагань.

Дані наукових досліджень та практика свідчать про те, що досягнення високих результатів в багатьох випадках обумовлене рівнем управління у процесі тренувальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успіхи сучасного волейболу багато в чому зумовлені динамічним розвитком теорії та методики цього виду спорту. Рівень майстерності волейболістів сьогодні визначається характером реалізації основних найважливіших складових такого складного педагогічного процесу, яким є спортивне тренування та управління ним. Аналізом проблеми ефективного управління тренувальним процесом займалося багато фахівців. Дослідженню аналізу управлінської діяльності присвячені роботи Носка М.О., Шипуліна Г.Я., Насімова Р.С., Шкрєбтія Ю.М. Запорожанова В.О., Максименко І. Г.

Управління спортивним тренуванням волейболістів передбачає постійне внесення корективів у виконання планів. Ефективність управління знаходяться в прямій залежності від систематичності надходження, своєчасності та якості інформації, отриманої за рахунок вимірювання, спостережень і оцінок [5].

Мета і завдання дослідження: вивчення та обґрунтування особливостей системи управління командою з волейболу під час тренувальної діяльності.

Результати досліджень. Сучасна підготовка волейболістів й волейбольних команд – складний педагогічний процес, яким управляє тренер. Під управлінням у широкому значенні розуміють процес цілеспрямованої дії на об'єкт, що викликає відповідні зміни, спрямовані на досягнення певної мети [1,5]. Процес спортивної підготовки розглядають як складну динамічну систему, роль органа управління в якій виконує тренер, а роль об'єктів управління – спортсмен, команда. Виділяють управління підготовкою волейболістів, управління тренуванням і управління змагальною діяльністю команди і окремих гравців [1,6]. Підготовка волейболістів – процес багаторічний і складний, в ньому виділяють складові частини взаємопов'язані між собою. Виділяють три складові частини в підготовці волейболістів: підготовку волейболістів вищих розрядів, підготовку спортивних резервів та підготовку в масових формах фізкультурно-спортивної та оздоровчої роботи. Підготовка волейболістів вищого розряду являють собою вищий рівень досягнень за всіма параметрами волейболу, справляє визначальний вплив на підготовку резервів і масовий волейбол в плані модельних характеристик і комплексу контрольних нормативів, ефективних засобів і методів, обсягу і інтенсивності тренувальних і змагальних навантажень, популяризації волейболу, залучення до занять широких мас населення. Сучасне спортивне тренування характеризується глибоким індивідуалізмом, завжди присуття спрямованість на досягнення максимального результату, йому притаманні чітка регламентація та багаторічне планування на основі певних закономірностей. Беззаперечним аспектом є те, що в сучасному спорті управлінська діяльність під час тренувального процесу є вирішальним фактором у досягненні успіху. Вивчення цієї проблеми

протягом більш ніж 20 років переконує нас у ключовій ролі наставників спортсменів на всіх етапах діяльності останніх. Цей факт набуває все більшу соціальну значимість. Звідси виникає потреба у створенні чіткої схеми управлінської діяльності спортсменів. Досвід роботи свідчить про необхідність тісної співпраці тренерського складу і команди. Це не тільки забезпечить дисципліновану поведінку спортсмена, а й сприятиме його спортивній майстерності.

Одним із важливих елементів системи управління підготовкою спортсменів є медико-педагогічний контроль, під яким розуміється сукупність організаційних заходів для оцінювання різнобічних сторін підготовки спортсменів, реакцій організму на тренувальні і змагальні навантаження, ефективності тренувального процесу, а також обліку адаптаційних перебудов функцій організму спортсменів.

Знання тенденцій розвитку техніки і тактики світового та вітчизняного волейболу, а також специфіки умов проведення змагань дозволяє розробити прогностичну модель кожного гравця і команди в цілому. Наш аналіз спеціальної науково – методичної літератури показав, що система підготовки волейболістів уявляє собою єдиний комплекс факторів, що зумовлюють досягнення високих спортивних результатів. В цей комплекс входять наступні взаємопов'язані компоненти: цілі і завдання багаторічної підготовки; командно – індивідуальні модельні характеристики спортсменів на весь період багаторічної підготовки, які розроблені на основі даних сильніших волейболістів світу; комплекс педагогічних дій для реалізації установлених на певний період модельних характеристик спортсменів по етапах багаторічної підготовки; відбір спортсменів; програмування багаторічного тренувального процесу і комплекс нормативів для оцінки його ефективності; програмування змагань, послідовно охоплюючих всі категорії волейболістів; відновно – профілактичні заходи; матеріально – технічне оснащення підготовки; підвищення кваліфікації тренерів.

Процес спортивної підготовки розглядається як складна динамічна система, роль органа управління в якій виконує педагог – тренер, а роль об'єктів управління – спортсмен, команда, навчальна група.

Складність системи спортивної підготовки заключається в тому, що вона складається із великого числа взаємопов'язаних і взаємодіючих компонентів (фізична, технічна, тактична, психологічна сторони). Під дією спортивної підготовки проходить перехід спортсменів (команд) із одного якісного стану в інший (динамічність системи). Причому процес цей безперервний.

Головна відмінність управління спортивною підготовкою полягає в тому, що об'єктом є людина – складна саморегулююча система. Це ставить перед тренером завдання – всебічно розвивати здатність спортсмена до самоуправління. Ефективність спортивної підготовки знаходиться у прямій залежності від здатності спортсмена до самоуправління і самовдосконалення.

У системі взаємовідносин тренер – спортсмен – команда-тренер велике значення має закріплення взаємозв'язків. Творча співпраця зі спортсменом при активній спрямованості на розвиток здібностей до самоуправління і самовдосконалення – одна з найважливіших умов управління.

Цикл управління існує як у межах одного тренувального заняття, так і в межах тижня, етапу, періоду, наступного року тощо. В залежності від динамічності протікання управлінських циклів використовують різноманітні види планування: оперативне, поточне і перспективне.

Планування – одна з основних функцій управління. Воно визначає не тільки зміст всього процесу підготовки, але і систему роботи тренера. Панувати – значить уміти бачити майбутнє і прогнозувати його. Планування підготовки волейболістів і волейбольних команд базується на загальних принципах і методах, що застосовуються в системі спортивних тренувань. Волейбол – командна гра. Тому планування здійснюється і для команди, і для кожного гравця. Плани складають командні і індивідуальні.

Тренувальний процес займає основне місце в системі спортивної підготовки. Для успішного управління необхідна така організація, яка буде давати максимальний ефект при мінімальних затратах часу, засобів та енергії.

Цю проблему можна успішно вирішити тільки на основі глибоких знань змісту основних функцій управління тренувальним процесом і творчого їх застосування на практиці.

Основним мірилом спортивної майстерності у волейболі служить перемога над командою супротивника, і місце, зайняте у змаганнях. Для уточнення цих показників враховують кваліфікацію команди, над якою одержана перемога і масштаби змагань. Однак і ці показники не повністю відображають рівень майстерності команди і не дозволяють оцінювати спортивні результати кожного гравця. У зв'язку з цим у плануванні підготовки широко використовують систему контрольних завдань і вправ, що дають можливість об'єктивно планувати і оцінювати рівень фізичної, технічної, тактичної і ігрової підготовки як окремих гравців, так і команди в цілому.

Для волейболу, як і для інших видів командних спортивних ігор, характерно командне єдиноборство з противником, що вимагає удосконалення не тільки індивідуальних, але й командних ігрових дій. Спортивне тренування є ефективним тільки при умові успішного вирішення завдань всіх складових частин підготовки спортсменів. Схема управління тренувальним процесом за Ю.М.Клещевим включає в себе наступні стадії:

1. Збір інформації (психолого-педагогічні властивості особистості спортсмена; змагальна діяльність; рівень фізичного стану і техніко-тактичної майстерності; навантаження; соціальне й географічне середовище, в якому спортсмен живе, тренується, змагається тощо);
2. Аналіз отриманої інформації (інтуїтивно-логічний, статистичний тощо);
3. Прийняття рішень (програмування, планування навчально-тренувального та виховного процесу);

4. Реалізація прийнятих програм і планів;
5. Контроль за ходом реалізації та внесення необхідних корекцій [6].

Ці стадії утворюють закінчений цикл, який багаторазово відтворюється до повної реалізації цільової програми управління. Така програма передбачає досягнення чітко сформульованої цілі, наприклад: підготовка майстра спорту, досягнення модельних показників тощо.

Важливим моментом в управлінні є і постановка завдань. У їх визначенні треба приймати до уваги вік, стать, професійну діяльність, ступінь фізичного розвитку, підготовленість волейболіста, намічений результат. Успішний виступ волейбольної команди на змаганнях, що проходять в дуже напруженій спортивній боротьбі, неможливо правильною управлінською діяльністю.

Висновки. 1. Успішний виступ команди насамперед залежить від чіткого виконання плану підготовки по всіх розділах кожним гравцем. У боротьбі з рівним суперником або навіть з командою, що має деяку перевагу, результат багато в чому залежатиме від мистецтва тренера в управлінні командою.

2. Розкриття й дотримання теоретичних основ та закономірностей управління тренувальним процесом висококваліфікованих волейболістів сприяє покращенню якості їх підготовки, належному рівню виконанню вправ, збільшує ефективність працездатності та підвищує шанси досягнення високого результату, а також, в свою чергу, зменшує вірогідність отримання спортсменом травми.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Планується дослідження особливостей управління та контролю під час змагальної діяльності волейболістів.

Використані джерела

1. Айрапетьянц Л.Р. Педагогические основы планирования и контроля соревновательной и тренировочной деятельности. : Автореф. дис. д-ра пед. наук / ГЦОЛИФК. – М., 1991. – 39 с.
2. Беляев А.В. Волейбол: учебник для студентов вузов физической культуры / А.В. Беляев, М.В. Савин. – М.: ТВТ Дивизион, 2009. – 360 с.
3. Железняк Ю.Д. Волейбол: учебник для институтов физической культуры / Ю.Д. Железняк, А.А. Войлов. – М.: Физкультура и спорт, 2004. – 55 с.
4. Жмарев Н. В. Управленческая и организаторская деятельность тренера / Н. В. Жмарев. – К.: Здоровье, 1984. – 142 с.
5. Запорожанов В. А. Контроль в спортивной тренировке / В. А. Запорожанов. – Киев : Здоров'я, 1998. – 141 с.
6. Клещев Ю.М. Волейбол / Ю.М. Клещев. – М. : Фіс., 1983. – 88 с.
7. Максименко І. Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх : [Монографія] / І. Г. Максименко ; Держ. закл. "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка". – Луганськ : ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2009. – 352 с.
8. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте / В.Н. Платонов. – К.: Ол. литература, 1997. – 320 с.

Nosko R.

SPECIAL ASPECTS OF PROCESS CONTROL IN VOLLEYBALL TRAINING

Volleyball is the important part of the great sport. It includes such sphere of sport activity in which children, youth and adults try to achieve the highest results. They systematically prepare to it and according to this they form their way of life.

With the aid of organized training-competitive activities ensures high efficiency of human physical perfection. Therefore sports governance is the main part of the training process. Due to its special effectiveness it objectively plays a leading role.

High sports achievements can be attained only if the coaching will be conducted on a scientific basis. The main aim of this article is to present generally accepted theoretical and methodological basis of sports governance which have an estimate value for the achievement of high sports results. Besides, the basic functions, conditions of sports governance and importance of individual plans that define the player's tasks for all training sections are determined. This article is based on a new sports practice and results of scientific researches. The role of sports training as a process which is controlled by scientific and pedagogical principles is presented. The aim of this process is leading the sportsman to the high and record result by means of planned and systematic influence on sportsman's ability and preparedness.

The article reveals the dynamism of training activity control system. Its real-time correction on the basis of constant observation and consideration as the general tendency of development Olympic sports and features of volleyball development affords an opportunity for better preparation of highly qualified volleyball player.

Keywords: volleyball players, sports governance, functions of governance, sports training, volleyball training, planning.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015 р.